

УДК: 351:373.5
doi: 10.33287/102051

КРИЛОШАНСЬКА Леся Ігорівна
аспірантка ЛРІДУ НАДУ
ORCID: 0000-0001-8298-9008

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА» В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Досліджуються проблеми організації профільного навчання як диференційованого, поглибленого і професійно зорієнтованого навчання циклу споріднених предметів із засвоєнням чітко визначених компетентностей, яке спрямоване на формування креативних, цілісних та ініціативних особистостей, патріотів та інноваторів, здатних до ефективної діяльності в суспільстві. Розглядається комплекс компетентностей, якими повинні оволодіти учні впродовж навчання в середній школі, що дозволить сформувати індивідів, здатних до самореалізації, професійного зростання, мобільності в умовах сучасного суспільства. Визначаються основні чинники, що впливатимуть на організацію профілів навчання в середній школі: кадровий та матеріально-технічний потенціал закладу освіти, соціокультурна та виробнича інфраструктура регіону, перспективи здобуття подальшої вищої освіти.

Ключові слова: реформування загальної середньої освіти, профільне навчання, профілізація, концепція «Нова українська школа», компетентності, індивідуалізація навчання.

Постановка проблеми. Профільне навчання надає можливість учням обирати та поглиблено вивчати шкільні предмети відповідно до індивідуальних компетентностей та здібностей, професійних орієнтацій. В Україні питання запровадження повноцінної профілізації середньої освіти постало в контексті проведення освітньої реформи на основі концепції «Нова українська школа». Відповідно до неї середня освіта повинна стати практикоорієнтованою, а знання, отримані в середній школі, – ефективним інструментом для вирішення життєвих проблем. З огляду на це доцільним є дослідити зміст організації профільного навчання в середній школі в контексті реформування системи середньої освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання запровадження профільного навчання в середній школі в Україні є предметом низки досліджень українських науковців. Теоретичні та концептуальні засади профільного навчання аналізували Н. М. Бібік, М. І. Бурда, С. Є. Вольянська. Проблеми профільного навчання у вітчизняній педагогіці досліджували О. В. Адаменко, В. І. Кизенко, А. П. Самодрин, Б. М. Федоришин. Етапи становлення та розвитку профільного навчання висвітлені в працях Г. Г. Ващенко, М. К. Гончарова. Дидактичні засади профільного навчання учнів приватних загальноосвітніх навчальних закладів дослідила Н. Є. Дмитренко. Організацію профільного філологічного навчання в сучасних умовах реформування старшої школи проаналізувала Н. В. Подлевська.

Запровадження профілізації середньої освіти в Україні вимагає проведення виваженої державної освітньої політики щодо вирішення низки правових, організаційних, навчально-методичних завдань. Тому доцільно дослідити зміст критеріїв профільного навчання в середній школі в контексті концепції «Нова українська школа».

Мета статті – дослідити зміст компетентностей профільного навчання в середній школі в межах реалізації освітньої реформи в Україні.

Викладення основного матеріалу. Основна мета профільного навчання в

середній школі – допомогти учням розкрити творчий потенціал, набути навички та компетентності, необхідні для подальшої професійної реалізації, визначитися з майбутньою професією відповідно до індивідуальних здібностей та кон'юнктури ринку.

Профільне навчання, на думку вченої Н. В. Подлевської, слід розглядати: як соціально-педагогічну систему, спрямовану на розвиток особистості відповідно до запитів суспільства; діяльність, спрямовану на формування професійного самовизначення старшокласника відповідно до його нахилів і здібностей; процес, орієнтований на забезпечення умов самореалізації особистості старшокласника та його творчої життєздатності; комплекс заходів, спрямованих на оновлення змісту навчання (новітні досягнення науки і практики освітньої галузі) і управління (відповідно до потреб суспільства) [4, с. 158]. На нашу думку, компетентності описано в повному обсязі відповідно до вимог сьогодення.

Профільне навчання ґрунтується на принципах: фуркації (розподілі учнів за рівнем освітньої підготовки, інтересами, потребами, здібностями і нахилами); варіативності й альтернативності (освітніх програм, технологій навчання і навчально-методичного забезпечення); наступності та неперервності (між допрофільною підготовкою і профільним навчанням, професійною підготовкою); гнучкості (змісту і форм організації профільного навчання, у тому числі дистанційного забезпечення, можливості зміни профілю); діагностико-прогностичної реалізованості (виявлення здібностей учнів для їх обґрунтованої орієнтації на профіль навчання).

Згідно із Законом України «Про повну середню освіту», повна загальна середня освіта може здобуватися за очною (денною), дистанційною, мережевою, екстернатною, сімейною (домашньою) формами чи формою педагогічного патронажу, а також за очною (вечірньою), заочною формами (на рівнях базової та профільної середньої освіти). Профільна середня освіта професійного спрямування може здобуватися за дуальною формою здобуття освіти [7].

Для запровадження профільного навчання в середній школі збільшиться тривалість навчання. Дванадцятирічне навчання дозволить учням після 9 класу обирати профіль і навчатися за ним три роки, що стане вагомим підґрунтям для здобуття вищої освіти і подальшої професійної реалізації. Навчальна діяльність для учнів 10–12 класів стане засобом реалізації життєвих планів і буде спрямована на організацію і систематизацію індивідуального досвіду. В умовах профільного навчання не лише учні зможуть виявити свої здібності та таланти, але й вчителі. Вони зможуть моделювати навчальний процес відповідно до власних методичних поглядів, уводячи додатковий матеріал або поглиблюючи його вивчення.

Профільне навчання передбачає врахування освітніх потреб, нахилів і здібностей учнів, створення умов відповідно до їхнього самовизначення. Це забезпечується за рахунок змін у завданнях, змісті, структурі навчального процесу, у результаті чого в учнів формуються компетентності, які забезпечують виховання їх як індивідів, здатних до самореалізації, професійного зростання, мобільності в умовах сучасного суспільства.

Акцентування уваги на категорії «компетентність» у межах освітнього процесу пов'язане з необхідністю наблизити освіту до потреб соціуму. У перекладі з латинської компетентність означає коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід. У Законі України «Про освіту» термін «компетентність» визначається як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [6].

Зміст освітніх компетентностей формується кожним соціумом індивідуально,

згідно із запитами та потребами. Відповідно до Рекомендацій 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 р. еталонні рамки визначають вісім основних компетенцій:

- спілкування рідною мовою;
- спілкування іноземними мовами;
- знання математики та загальні знання у сфері науки і техніки;
- навички роботи з цифровими носіями;
- навчання заради здобуття знань;
- соціальні та громадянські навички;
- ініціативність та практичність;
- обізнаність та самовираження у сфері культури [8].

На основі цих рекомендацій розроблено 10 ключових компетентностей нової української школи, які стануть основою для успішної самореалізації учнів як творчих особистостей. До таких компетентностей належать:

- спілкування державною (і рідною в разі відмінності) мовою;
- спілкування іноземними мовами;
- математична компетентність;
- основні компетентності в природничих науках і технологіях;
- інформаційно-цифрова компетентність;
- уміння вчитися впродовж життя;
- ініціативність і підприємливість;
- обізнаність та самовираження у сфері культури;
- екологічна грамотність і здорове життя.
- соціальна та громадянська компетентності [3].

Зокрема, спілкування державною мовою передбачає вміння учнів усно й письмово тлумачити факти, висловлювати думки та погляди державною мовою. Спілкування іноземними мовами передбачає розуміння висловленого іноземною мовою, а також уміння усно й письмово висловлювати власні думки іноземною мовою. Оволодіння математичними компетентностями означає, що учні можуть розуміти математичні моделі і здатні їх застосовувати в різних сферах діяльності. Здатність розуміти явища природи та технології у сфері природознавства з наукової точки зору передбачена в межах оволодіння учнями компетентностей у природничих науках і технологіях. Розуміти та застосовувати інформаційно-комунікаційні технології, стати інформаційно та медіаграмотними учні зможуть шляхом здобуття інформаційно-цифрової компетентності.

На сьогодні важливим аспектом освітніх процесів стало уміння вчитися впродовж життя. Набуття цієї компетентності передбачає здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок упродовж процесу професійної самореалізації. Уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя передбачено здобуттям такої компетентності, як ініціативність і підприємливість.

У переліку компетентностей «Нової української школи» містяться й ті, які сприятимуть формуванню учнів як національно свідомих, соціально грамотних громадян, готових працювати на благо українського суспільства. Мова йде про такі компетентності, як: обізнаність та самовираження у сфері культури, екологічна грамотність і здорове життя, соціальна та громадянська компетентності.

Ключові освітні компетентності конкретизуються на рівні освітніх галузей і навчальних предметів для кожного ступеня навчання. Профілізація середньої освіти передбачатиме набір певних компетентностей, якими повинні будуть оволодіти учні під час навчання у 10 – 12 класах та які дозволять здобути навички

самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової діяльності, забезпечать розвиток інтелектуальних, творчих, моральних, соціальних якостей старшокласників, прагнення до саморозвитку та самоосвіти. Це визначить завдання профільного навчання в середній школі як одного з важливих компонентів модернізації загальної середньої освіти.

Перелік компетентностей профільної середньої школи повинен бути визначений та закріплений у Державному стандарті профільної середньої освіти і відповідати Державному стандарту загальної середньої освіти в цілому. Відповідно до концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. затвердження та запровадження нового державного стандарту профільної освіти з урахуванням компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості, заплановано на 2023 – 2029 рр. [1].

Освітні потреби, нахили та здібності, орієнтовані на майбутній професійний вибір, зумовлюють вибір здобувачами освіти відповідних профілів навчання. Профіль навчання – спосіб організації диференційованого навчання, який передбачає поглиблене й професійно зорієнтоване навчання циклу споріднених предметів. Профіль навчання визначається з огляду на освітні потреби замовників освітніх послуг та кадрові матеріально-технічні, інформаційні ресурси закладу освіти. На визначення профілів навчання впливають соціокультурна та виробнича інфраструктура відповідного регіону, перспективи здобуття подальшої освіти та майбутні життєві плани здобувачів освіти [9, с. 4].

Для ефективності організованого профільного навчання необхідно налагодити процес моделювання профілю навчання. Модель профільного навчання визначає шляхи досягнення його мети та основних завдань, а саме формування ключових та предметних компетентностей. Процес моделювання профільного навчання складається з низки етапів, під час яких вивчається та оцінюється мета та завдання профільного навчання, що моделюється, та умови, за яких він реалізується (аналітичний етап); вивчаються засоби і форми моделювання (перспективний етап); реалізується задум і відтворюється на практиці розроблений проєкт профільного навчання (виконавчий етап) [9, с. 6].

Профілі навчання мають особливості, зумовлені такими показниками: кадрові, матеріально-технічні показники закладу освіти; модернізація складників освітнього процесу (змісту, форм, методів навчання); соціокультурна, виробнича інфраструктура регіону, де розташований заклад освіти; перспектива подальшої освіти, життєві орієнтири здобувачів освіти; напрями профілізації (суспільно-гуманітарний, технологічний, художньо-естетичний, природничо-математичний, спортивний); спеціалізація профільного навчання (фінанси, юриспруденція, медицина, педагогіка тощо). Також ефективність профільного навчання залежить від якісно організованої допрофільної підготовки в базовій школі. Не може бути успішною старша профільна школа, якщо їй передувала неефективна базова школа. Після закінчення такої неефективної базової школи учні, потрапляючи в конкурентне середовище своїх однокласників з інших закладів освіти, змушені докладати значно більше зусиль, щоб не поступатися в показниках успішності своїм колегам, які здобули якіснішу базову освіту, мали ефективно організовану систему допрофільної освіти та свідомо й підготовлено обрали певний профіль навчання [9, с. 6].

Експерти пропонують запровадити такі профілі навчання: фізичний, математичний, біолого-хімічний, економічний, географічний, екологічний, правовий, інформаційно-технологічний тощо. Кожен із профілів передбачатиме вивчення окремих предметів на одному з рівнів:

– рівні стандарту – окремі предмети не є профільними чи базовими

(наприклад, математика в художньо-естетичному профілі, історія у фізико-математичному профілі);

– академічному рівні – окремі предмети не є профільними, але є базовими (наприклад, алгебра і геометрія у фізичному профілі);

– профільному рівні, який передбачає поглиблене вивчення відповідних предметів, орієнтацію їх змісту на майбутню професію (наприклад, мови та літератури на філологічному профілі) [2].

Тож основу профільного навчання має становити інтегрована система, у якій здійснюється навчання за обраним профілем майбутньої професії на основі новітніх освітніх галузей, урахуванні професійних потреб та здібностей старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, консультування педагогів. Наприклад, філологічний профіль навчання в профільній школі зорієнтований на формування в учнів лінгвістичної свідомості, розширення їх наукового світогляду, поглиблення мовно-мовленнєвої компетенції, формування комунікативних здібностей з орієнтацією на вибір майбутньої професії філолога. Серед основних характеристик філологічно здібного учня можна виділити: гарну дикцію; уміння грамотно висловлюватися; швидку мовленнєву реакцію; багатство словникового запасу; правильність і різноманітність граматичних форм та синтаксичних конструкцій; швидкість в опануванні комунікативної ситуації; образність та нестандартність мислення; потребу у «філологічній творчості» (написання творів, поезій тощо); мовне чуття; легкість у вивченні іноземних мов; продуктивність вербальної пам'яті [5].

У контексті профілізації середньої освіти згідно з Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. передбачається розбудова мережі профільних ліцеїв – академічного або професійного спрямування. Останні замінять сучасну професійно-технічну освіту. Спрямування в профільній школі (академічне чи професійне) мають обирати учні, самостійно формуючи відповідний індивідуальний навчальний план у межах одного закладу. Адже Закон України «Про повну загальну середню освіту» передбачає низку новацій, які сприятимуть впровадженню профільного навчання та підвищенню якості середньої освіти, а саме: побудову індивідуальної освітньої траєкторії, що дає можливість кожному учню гнучко та з урахуванням власних потреб і талантів будувати своє навчання; право учнів обирати курси, навчальні предмети (інтегровані курси); педагогічну автономію вчителя щодо формування навчальних програм на основі державного стандарту, розробки власної системи оцінювання та заохочення учня (зі створенням шкали переведення у 12-бальну шкалу), підвищення кваліфікації за власним вибором та за кошт держави. Крім того, рішення про розподіл годин для обраного профілю навчання прийматиме школа, враховуючи освітні потреби учнів, регіональні особливості, кадрове забезпечення, матеріально-технічну базу.

Профільне навчання – це шлях до індивідуалізації освіти, адже учні матимуть змогу обрати потрібні їм предмети, а не поглиблено вивчати 15 – 20 предметів. Тому одним із важливих напрямів розвитку профільної школи є забезпечення максимально можливої індивідуальної траєкторії навчання. У результаті випускники нової української школи мають стати цілісними особистостями, усебічно розвиненими, здатними до критичного мислення; патріотами з активною позицією, які зможуть діяти згідно з морально-етичними принципами і будуть здатні приймати відповідальні рішення, поважати гідність і права людини; інноваторами, здатними змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя.

Висновки:

1. Профільне навчання в середній школі передбачає диференційоване,

Державне управління та місцеве самоврядування, 2020, вип. 3(46)

поглиблене і професійно зорієнтоване навчання циклу споріднених предметів із засвоєнням чітко визначених компетентностей, які стануть основою для успішної самореалізації учнів як творчих особистостей.

2. Профільне навчання – це освітня діяльність, спрямована на формування професійного самовизначення старшокласника відповідно до його нахилів і здібностей, орієнтована на забезпечення умов самореалізації особистості. Запровадження профілізації середньої освіти в Україні сприятиме формуванню учнів як креативних, цілісних та ініціативних особистостей, патріотів та інноваторів, здатних до ефективної діяльності в суспільстві, які завдяки набутим компетентностям будуть спроможні приймати ефективні рішення.

3. На організацію профілів навчання впливають кадрові, матеріально-технічні показники закладу освіти, соціокультурна, виробнича інфраструктура регіону, де розташований заклад освіти; перспективи здобуття подальшої вищої освіти, життєві орієнтири здобувачів освіти.

Предметом подальших наукових досліджень у цьому напрямі стануть організаційні аспекти профільного навчання в середній школі.

Список бібліографічних посилань

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 груд. 2016 р. № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934>.

2. Нова профільна школа – і для фізиків, і для ліриків. URL: <https://uhp.org.ua/nova-profilna-shkola-i-dlya-fizykyiv-i-dlya-lirykyiv>.

3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/app/media/reforms>.

4. Подлевська Н. В. Профільне навчання учнів в умовах реалізації Концепції «Нової української школи». *Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія»*. Сер. «Філологічна». 2017. Вип. 68. С. 156 – 159.

5. Подлевська Н. В. Профільне навчання: формування філологічного мислення учнів старшої школи. *Дидактика: теорія і практика: зб. наук. пр.* Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. С. 71 – 75.

6. Про освіту: Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII. *Відом. Верховної Ради України*. 2017. № 38 – 39. Ст. 380.

7. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січ. 2020 р. № 463-IX. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH7VG00A.html.

8. Рекомендації 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975.

9. Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевські В. Старша профільна школа: кроки до становлення: метод. рекомендації. Київ, 2019. 52 с.

List of references

1. Kontseptsiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity «Nova ukrainska shkola» na period do 2029 roku: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 hrud. 2016 r. № 988-r. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934> [in Ukrainian].

2. Nova profilna shkola – i dlia fizykyiv, i dlia lirykyiv. URL: <https://uhp.org.ua/nova-profilna-shkola-i-dlya-fizykyiv-i-dlya-lirykyiv> [in Ukrainian].

3. Nova ukrainska shkola: kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly. URL: <https://www.kmu.gov.ua/app/media/reforms> [in Ukrainian].

4. Podlevska N. V. Profilne navchannia uchniv v umovakh realizatsii Kontseptsii «Novoi ukrainskoi shkoly». *Nauk. zap. Nats. un-tu «Ostrozka akademiia»*. Ser. «Filolohichna». 2017. Vyp. 68. P. 156 – 159 [in Ukrainian].

5. Podlevska N. V. Profilne navchannia: formuvannia filolohichnoho myslennia uchniv starshoi shkoly. *Dydaktyka: teoriia i praktyka: zb. nauk. pr.* Kyiv: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova, 2015. P. 71 – 75 [in Ukrainian].

6. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 5 veres. 2017 r. № 2145-VIII. *Vidom. Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2017. № 38 – 39. St. 380 [in Ukrainian].

7. Pro povnu zahalnu seredniu osvitu: Zakon Ukrainy vid 16 sich. 2020 r. № 463-IX. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH7VG00A.html [in Ukrainian].

8. Rekomendatsii 2006/962/Yes Yevropeiskoho Parlamentu ta Rady (Yes) «Pro osnovni kompetentsii dlia navchannia protiahom usoho zhyttia» vid 18 hrudnia 2006 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975 [in Ukrainian].

9. Seitosmanov A., Fasolia O., Markhlievski V. Starsha profilna shkola: kroky do stanovlennia: metod. rekomendatsii. Kyiv, 2019. 52 p. [in Ukrainian].

KRYLOSHANSKA Lesia

Postgraduate Student, Lviv Regional Institute
of Public Administration, National Academy
for Public Administration under the President of Ukraine

REALIZATION OF THE CONCEPT NEW UKRAINIAN SCHOOL IN THE CONTEXT OF REFORMING THE SECONDARY EDUCATION SYSTEM IN UKRAINE

In Ukraine, the issue of introducing specialty training of secondary education occurs in the context of educational reform based on the concept of «New Ukrainian School». Secondary education should become practice-oriented, and the knowledge gained in high school should be an effective tool for solving real life problems. The implementation of specialty training of secondary education in Ukraine requires a balanced state educational policy to solve a number of legal, organizational, educational and methodological problems.

The purpose of the article is to investigate the content of the organization of specialized education in secondary school in the framework of educational reform in Ukraine.

Specialty training involves taking into account the educational needs, skills and abilities of students, creating conditions in accordance with their self-determination. This is ensured by changes in the goals, content, structure of the educational process, resulting in the formation of students' competencies. Emphasis on the category of competence in the educational process is associated with the need to bring education closer to the order of society.

Educational needs, skills and abilities, focused on future professional choice determine the choice of students of appropriate specialty training. Specialty training is a way of organizing differentiated learning, which provides in-depth and professionally-oriented learning of the cycle of related subjects.

Specialty training is an educational activity aimed at the formation of professional self-determination of a high school student in accordance with his skills and abilities, focused on providing conditions for self-realization of the individual. The content of specialized education in secondary school provides differentiated, in-depth and professionally-oriented training of the cycle of related subjects with the acquisition of clearly defined competencies. The organization of specialty training is influenced by personnel, material and technical indicators of the educational institution, socio-cultural, production infrastructure of the region where the educational institution is located, the prospects for further higher education.

The subject of further research in this area will be the organizational aspects of specialized education in high school.

Key words: reforming the secondary education system, specialty training, career counselling, concept of New Ukrainian school, competences, individualization of training.

Надійшла до редакції 09.07.20